



Bezielende wijsheid

INSPIRATIE VOOR
CHRISTEN
DEMOCRATIE

JOKE VAN SAANE, JAN DIRK VAN DER BORG,
BERT JAN LIETAERT PEERBOLTE EN SIMON POLINDER (RED.)

BEZIELENDE WIJSHEID

Inspiratie voor christendemocratie

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

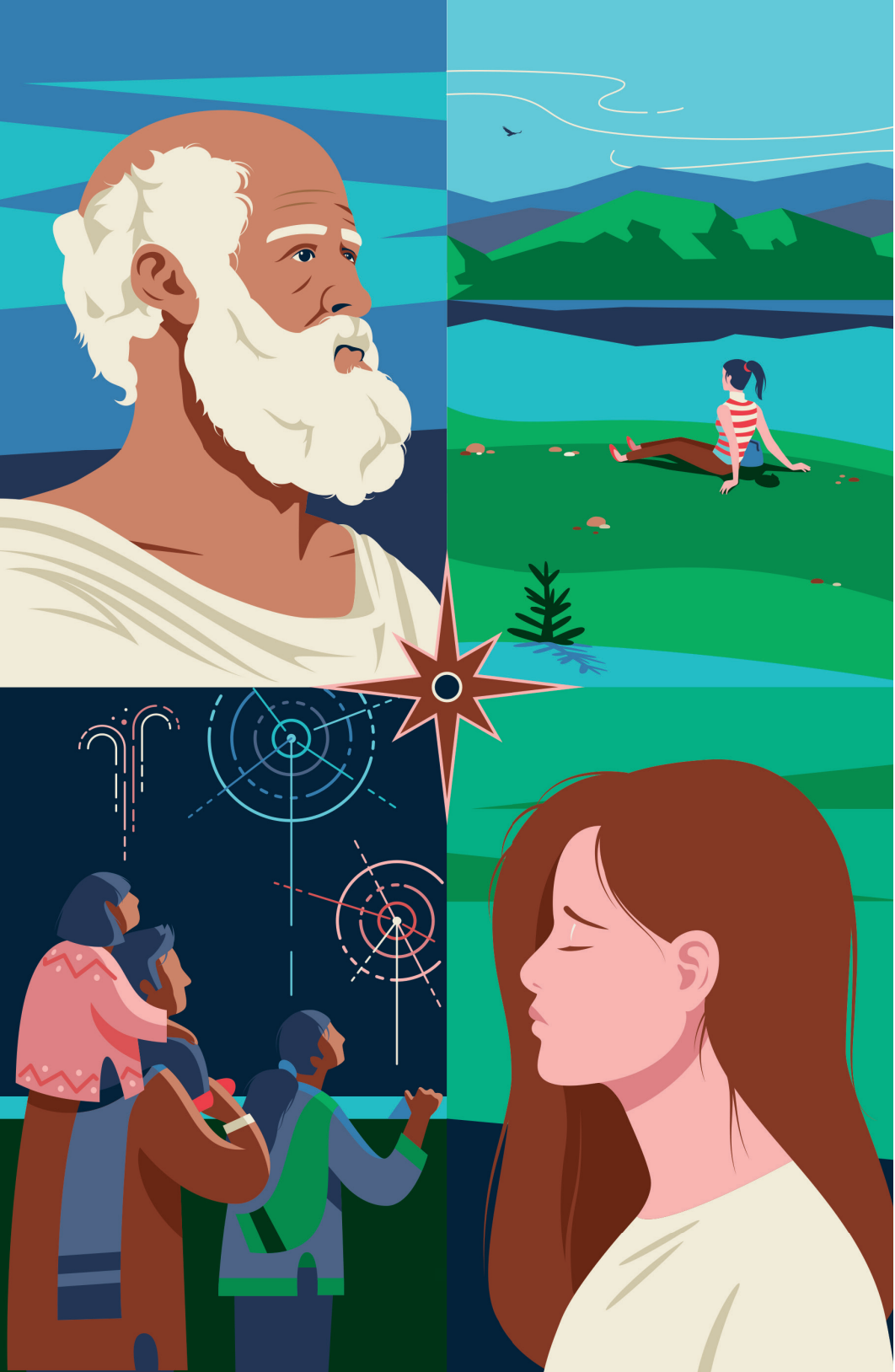
INHOUD

Inleiding	11
POLITIEKE DEUGDEN	15
Integriteit <i>Frank Petter</i>	16
Onderscheidingsvermogen <i>Lody van de Kamp</i>	18
Moed <i>Kathleen Ferrier</i>	20
Praktische wijsheid <i>Menno Kamminga</i>	22
Rechtvaardigheid <i>Paul Schenderling</i>	24
Vertrouwen <i>Ruth Peetoom</i>	26
Hoop <i>Petra van der Burg</i>	28
Barmhartigheid <i>Derk Stegeman</i>	30

Vasthoudendheid	32
<i>Jaap Smit</i>	
Spreken	34
<i>Jan Schinkelshoek</i>	
VERSCHILLENDE VORMEN EN RITUELEN	37
Lectio Divina	38
<i>Jan Prij</i>	
Ignatiaanse oefening	40
<i>Nicolaas Sintobin</i>	
Benedictijnse Levenskunst	42
<i>Wil Derkse</i>	
Samen zwijgen	44
<i>Joke van Saane</i>	
Gezamenlijke ervaring	46
<i>Frank Bosman</i>	
Beeldmeditatie	48
<i>Henk Helmantel</i>	
Samen eten	50
<i>Fatma Aktas</i>	
Wandelmeditatie	52
<i>Mirjam Sterk</i>	
Verbinding met de natuur	54
<i>Michael Sijbom</i>	

Pelgrimage	56
<i>Mohammed Kechouh</i>	
IN TIJDEN VAN	59
Een nieuw begin	60
<i>Dirk Sierd de Vries</i>	
Werken onder tijdsdruk	62
<i>Erik Drenth</i>	
Hoogten en diepten	64
<i>Gettie Kievit-Lamens</i>	
Dankbaarheid	66
<i>Paul van Tongeren</i>	
Ambigüiteit	68
<i>André Poortman</i>	
Teleurstelling	70
<i>Chris van Dam</i>	
Ziekte en overlijden	72
<i>Marinus van den Berg</i>	
Verzet	74
<i>Shirin Musa</i>	
Crisis	76
<i>Peter Noordhoek</i>	
Als het even minder makkelijk gaat	78
<i>Jos Wienen</i>	

FEEST- EN GEDENKDAGEN	81
Kerst <i>Bert Jan Lietaert Peerbolte</i>	82
Pasen <i>Erik Borgman</i>	84
Pesach <i>Marianne van Praag</i>	86
Yom Kipoer <i>Albert Ringer</i>	88
Ramadan <i>Mohamed Ajouaou</i>	90
Suikerfeest/Eid ul Fitr <i>Sarah Alsahawi</i>	92
Keti Koti <i>Dave Ensberg-Kleijkers</i>	94
Diwali <i>Sharda Nandram</i>	96
Vesakh <i>Michael Ritman</i>	98
Dodenherdenking en Bevrijdingsdag <i>Wim van de Donk</i>	100
Nawoord	103
Personalia	105



INLEIDING

Politieke betrokkenheid komt voort uit heel verschillende bronnen en motivaties. Binnen een partij als het CDA is die bezieling per definitie veelkleurig. We voeden ons uit bronnen van binnen en buiten de partij die heel uiteenlopend zijn van aard en oorsprong. Met elkaar werken aan een samenleving die verantwoordelijk, zorgzaam en hoopvol is, kan op veel manieren.

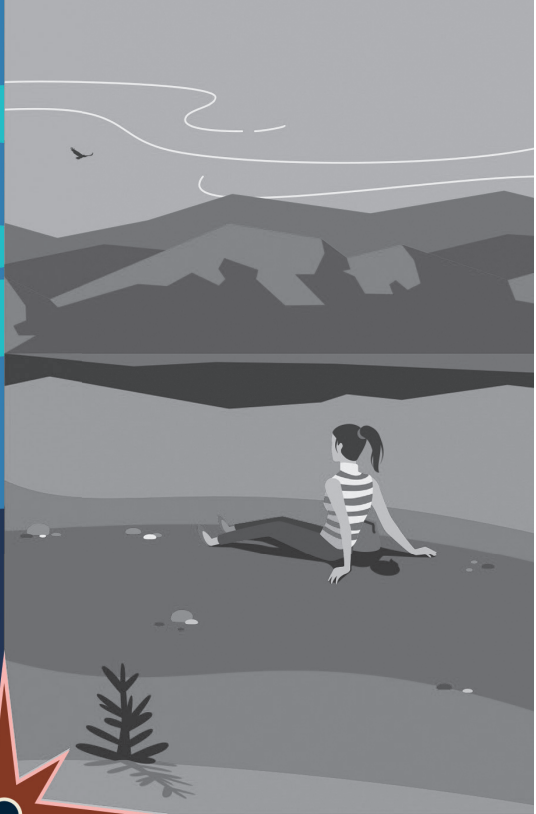
Voor u ligt een bundel overwegingen: korte stukjes tekst geordend naar politieke deugden, vormen en rituelen, bijzondere momenten en feest- en gedenkdagen. We hebben de bundel *Bezielende wijsheid* genoemd. Niet om een kant-en-klaar pakket bezieling en wijsheid te overhandigen, maar om gedachten aan te reiken die bezielend kunnen werken en zo tot wijsheid leiden. De bundel is tot stand gekomen onder een redactie die is samengesteld uit mensen die betrokken zijn bij het CDA. De auteurs komen van binnen en buiten de politiek én van binnen en buiten het CDA. Bezieling is immers niet gebonden aan de politiek of aan een partij.

In de dagelijkse praktijk van de politiek is het niet altijd eenvoudig om je te verbinden met de waarden die het fundament vormen onder het handelen. Dat hoeft ook niet altijd uitgebreid en expliciet, maar er zijn verschillende momenten waarop die vraag naar boven komt. Waarmee open ik een vergadering? Wat helpt je verder in tijden van onzekerheid? Hoe ga ik om met de voortdurende druk? Voor die en andere momenten is deze bundel gemaakt. De auteurs, hoe verschillend ook, hebben één ding gemeen: de overtuiging dat ons werk en ons leven aan kwaliteit winnen als we af en toe stilstaan bij wijsheid en inzichten van anderen, die soms al eeuwenlang meegaan en soms compleet

nieuw zijn. De perspectieven zijn divers, vanuit de politieke praktijk, vanuit filosofie en psychologie, vanuit diverse levensbeschouwingen en diverse tradities.

Het resultaat is een waaier aan bijdragen. Gezamenlijk bieden ze een frisse kijk. Elke bijdrage apart kan naar believen gekozen worden, afhankelijk van persoonlijke inspiratie en de specifieke context.

We hopen dat *Bezielende wijsheid* doet waarvoor we het gemaakt hebben: nieuwe wegen openen, houvast bieden en perspectief aanbrengen zodat we dieper kunnen denken, verder kunnen kijken en deugzaam mogen handelen.



POLITIEKE DEUGDEN

INTEGRITEIT

Frank Petter

'Wie van jullie zonder zonde is, laat die als eerste een steen naar haar werpen.'

Johannes 8:7

De integriteit van de politiek is voor de samenleving van het allergrootste belang. De beginselen van behoorlijk bestuur en de wetten en codes waarin ze nader worden uitgewerkt, beschrijven een democratisch minimum. Ze maken een zuivere en zorgvuldige besluitvorming mogelijk en beschermen de burger tegen misbruik van de overheidsmacht. Transparantie en openheid zijn onmisbare voorwaarden voor een integer bestuur. Er zijn legio voorbeelden te noemen van niet-transparant optreden van de overheid waardoor de belangen van burgers zijn geschaad. Toch zijn er ook momenten waarop je je afvraagt of alles moet wijken voor transparantie, ook bij integriteitsonderzoeken.

Een denkbeeldige uitvergroting van de transparantie vinden we in de roman van Dave Eggers: *De cirkel*. Hij beschrijft daarin hoe de hoofdpersoon terechtkomt in een tijdperk waarin alles en iedereen verbonden is met een universeel besturingsprogramma: 'Alles wat gebeurt moet openbaar zijn, privacy is diefstal, geheimen zijn leugens.' Het is een gesecculariseerd eschaton waarin de mens onder de schroeiende hitte van de transparantie zijn eigenheid verliest en slechts nog onderdeel is van een systeem. Een wetenschappelijke 'kritiek van de transparantie' wordt geleverd door de bestuurskundige Paul Frissen in zijn boek *Het geheim van de laatste staat*. Daarin wordt niet alleen de vrijheid van de burger bepleit, die voor een belangrijk deel berust op het recht op gehei-

men, maar ook de noodzaak van de staat om geheimen te hebben met het oog op diezelfde vrijheid.

Na de Tweede Wereldoorlog zijn wij in het Westen vrijheid steeds meer gaan begrijpen als de ruimte om je leven in te vullen zoals je dat zelf wilt, zonder dat de overheid of andere instanties zich daarmee bemoeien. Dat is een goede en belangrijke ontwikkeling geweest die onder andere leidde tot aanvaarding van het homohuwelijk. Maar vandaag de dag merken we dat vrijheid in toenemende mate ook een relationeel begrip is. COVID-19, de vluchtelingen crisis en zelfs de stikstofcrisis hebben ons daar hardhandig bewust van gemaakt. Mijn vrijheid staat niet los van de vrijheid van een ander, en je voelt je pas echt vrij in een veilige omgeving die je wel samen moet realiseren. Vrijheid veronderstelt veiligheid, en veiligheid heeft het soms nodig dat de felle lampen van de transparantie gedimd worden. Pas dan stellen mensen zich open en kwetsbaar op.

Ik ben integriteit steeds meer gaan zien als een leerproces. Natuurlijk moeten belangenverstreming en corruptie gestraft worden en publiekelijk veroordeeld. Maar misschien nog belangrijker is dat er ruimte komt voor de schender van integriteit om te veranderen. Daar is de samenleving pas echt bij gebaat!

Tweet: Integriteit is een leerproces. De samenleving is pas echt gebaat bij ruimte voor de schender van integriteit om te veranderen.

Leestip: Dave Eggers, *De cirkel*, 2017.

ONDERSCHIEDINGSVERMOGEN

Lody van de Kamp

‘En het volk zag de donder, en de bliksem, het geluid van de bazuin.’

Exodus 20:18

Op zijn minst wonderbaarlijk. De Kinderen Israëls staan tegenover de Eeuwige aan de voet van de berg Sinai. Voor het eerst laat Hij Zijn stem horen tegenover het gehele volk. Dat gaat kennelijk met zo'n geweldige kracht dat de manifestatie van G'd niet alleen hoorbaar maar letterlijk zichtbaar is. Het volk 'zag' de donder.

In de oorspronkelijke Hebreeuwse tekst wordt overigens niet gesproken over 'donder'. Het Hebreeuwse woord *Kolot*, 'stemmen' wordt gebruikt. En dat duidt op de 'Stemmen' van de Eeuwige. Hij spreekt tot het volk op een manier dat Zijn woorden niet alleen als het ware hoorbaar maar ook als het ware zichtbaar zijn. Zo groot is de impact.

Onze Schriftgeleerden hebben naar aanleiding van deze tekst veel te zeggen met betrekking tot de indrukken die de Allerhoogste achterlaat wanneer de mens in contact met Hem is. Indrukken die horen, waarnemen, begrijpen van het G'ddelijke overstijgen. De mens probeert met alle middelen die hem of haar ter beschikking staan, te begrijpen wie G'd is, wat Hij van ons wenst en natuurlijk ook wat Hij ons mogelijk aan zegeningen te bieden heeft. Maar diezelfde Schriftgeleerden vertellen dat de relatie G'd-mens altijd een afspiegeling moet zijn van de relatie mens versus medemens.

Dat betekent niet alleen horen wat die ander heeft te zeggen, niet alleen luisteren. Nee, er is veel meer nodig. Het gaat om het zien van die ander. Wie is hij of zij? Wat is het verhaal van die an-

der? Wie en wat heeft die ander gemaakt tot die mens met wie ik nu contact heb? Hoe maak ik het onderscheid tussen wat ik met mijn eigen oren hoor, met mijn eigen ogen zie en de grootsheid van de echte mens, precies als mijzelf een schepping van G'd, die nu tegenover mij staat?

De streng religieuze rabbijn Jonathan Sacks had een afspraak met de Israëliische schrijver Amos Oz. De rabbijn werd de vraag gesteld of hij van plan was de volstrekt seculiere schrijver te 'bekeren'? Of was het misschien de bedoeling van de schrijver om de rabbijn van zijn geloof af te brengen? De vragen bleven onbeantwoord. Na afloop van het gesprek kwam de vrager opnieuw op Jonathan Sacks af. 'Ik zie dat u niet van uw geloof bent afgestapt. Maar hebt u misschien toch Amos Oz kunnen bekeren?' Rabbijn Sacks keek de man aan. 'Bekeren? Ik heb iets véél belangrijkers gedaan. Ik heb naar Amos Oz geluisterd.'

Het Volk zág de Stem van G'd. Het Volk heeft daar de plicht geleerd om ook altijd de stem van de mens die tegenover hem of haar staat te zien!

Tweet: Horen wat de Eeuwige zegt, luisteren naar wat Hij bedoelt, is onderscheiden en uiteindelijk begrijpen wie die andere mens is.

Leestip: Jonathan Sacks, *Judaism's Life-Changing Ideas*, 2020.

MOED

Kathleen Ferrier

'De zachte krachten zullen zeker winnen
in 't eind – dit hoor ik als een innig fluïstren
in mij: zo 't zweeg zou alle licht verduïstren
alle warmte zou verstarren van binnen...'

Henriëtte Roland Holst

Onze wereld verandert in een razendsnel tempo. We zijn nog niet bekomen van wat COVID met ons doet of we bevinden ons in een situatie die we ons tot kort geleden niet konden voorstellen: er woedt een bloedige oorlog op ons continent, met vérstrekkende gevolgen. Zekerheden worden weggeslagen. Zwakheden, zoals de grote ongelijkheden, internationaal en binnen samenlevingen, zijn haarscherp zichtbaar gemaakt. Afhankelijkheden zijn genadeloos blootgelegd, zoals afhankelijkheid van Russisch gas en Aziatische productieketens. Door ontwikkelingen als deze, gaan we hopelijk beseffen hoe achteloos we met onze democratie omgaan. We denken dat democratie en de vrijheden die daarbij horen, in dit deel van de wereld vanzelfsprekende zekerheden zijn. Dat zijn ze niet! Ook in ons eigen land is een proces gaande waardoor democratische instituties afbrokkelen en vertrouwen ondermijnd wordt. Vertrouwen tussen landgenoten onderling en vertrouwen van burgers in de politiek.

Het antwoord dat de politiek op deze situatie formuleert, is, naar mijn mening, niet het juiste. Politiek die star is en uitgaat van eigen macht, eigen mensen eerst, van doorpakken en van harde taal, van elkaar eens flink de waarheid zeggen. Juist in tijden als deze zijn moedige politici nodig die vertrouwen op de zachte krachten. Die overtuigend en authentiek de eigen politie-

ke boodschap durven uit te dragen, die uit zijn op verbinding, van mensen met elkaar en van mensen met onze planeet.

Die verbinding is nodig, omdat de wereldwijde uitdagingen waarvoor we ons geplaatst zien, zoals klimaat, migratie, energie, water niet vanuit één manier van denken effectief en structureel aangepakt kunnen worden.

Maar het is niet alleen aan politici. Het bedrijfsleven, de wetenschap en wij allen hebben een verantwoordelijkheid naar de generaties die na ons komen en naar de generaties die ons voor gingen. Wij allen zijn geroepen de moed te tonen nu onze zachte krachten in te zetten. We kunnen onze ogen er niet meer voor sluiten dat ook wij, in ons rijke en overvloedige land, kwetsbaar zijn en anderen nodig hebben. Door bewust de zachte krachten op te zoeken, je kwetsbaar te durven opstellen, te relativiseren, oprecht nieuwsgierig te zijn naar anderen en hun perspectieven, kunnen we gezamenlijk een machtig tegenwicht vormen, tegen wantrouwen, onzekerheid, cynisme en angst.

‘De zachte krachten zullen zeker winnen
in ’t eind –

De machten die de liefde nog omkluistren
zal zij, allengs voortschrijdend, overwinnen,
dan kan de grote zaligheid beginnen...’

... Als we de moed maar hebben op de zachte krachten te vertrouwen.

Tweet: Wij allen zijn geroepen moed te tonen en nu onze zachte krachten in te zetten en zo een gezamenlijk tegenwicht vormen, tegen wantrouwen, onzekerheid, cynisme en angst.

Luistertip: Luister naar het hele gedicht.





Om te ontkomen aan de waan van de dag is het nodig om geïnspireerd te worden. Dit boek helpt daarbij. Het is als voedsel voor de ziel. Het wil inspireren, bemoedigen vanuit de christelijke traditie, de Bijbel en andere wijsheidsliteratuur. Een boek waar je al naargelang de situatie of context jouw geestelijke dorst kunt lessen, jouw ziel kunt laven om geïnspireerd, bemoedigd of gecorrigeerd te worden.

Bezielende wijsheid biedt in ruim veertig thema's nieuwe en eeuwenoude wijsheid aan. Aan dit boek werkten onder andere mee: Paul van Tongeren, Kathleen Ferrier, Henk Helmantel, Erik Borgman en Sharda Nandram.

 **KokBoekencentrum.nl**
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN: 978 90 435 3867 1 • NUR: 740



9 789043 538671